

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

ГРЕЦЬКИЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**За загальною редакцією
Юлії Лабецької**

**Маріуполь
МДУ
2021**

4.4 ЛЕКСИКА З КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ У НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Міжнародні контакти та міжкультурна комунікація, інтенсивність яких завдяки науково-технічному прогресу, значно зросла за останнє десятиліття, вимагають від учасників спілкування не тільки володіння іноземною мовою, але й знання національної специфіки, традицій країни співрозмовника, що зумовлює актуальність вивчення лінгвокультурологічних особливостей лексики з культурним компонентом у новогрецькій мові. Зокрема, слід визначити статус лексики з культурним компонентом значення у новогрецькій мові та виявити її місце серед інших типів національно-маркованих лексичних одиниць.

Спільні інтелектуальні процеси осягнення різноманітних форм буття, категорійний апарат і логічні закони мислення, а також певна схожість матеріального досвіду, зумовлюють наявність загальнолюдського ядра в національних картинах світу. Цей загальний логіко-поняттєвий базис забезпечує взаєморозуміння представників різних культур, а також робить принципово можливим переклад з однієї мови на іншу.

Перші спроби знайти конкретне втілення таких спільних для всіх людей «змістових атомів», за допомогою яких утворюються більш складні поняття, ґрунтувалися на припущенні, що їхню універсальність зумовлена схожими умовами людського життя й навколишнього середовища [55, с. 97]. Так, усім відомо, що таке «сонце», «місяць», «дощ», «вітер», «вода», «нога», «рука», «очі», отже, елементи загальнолюдського мовного фонду слід шукати серед слів, що позначають природні явища, частину людського тіла. Пізніше, цю гіпотезу було спростовано, адже мова не передає світ безпосередньо: вона відображає концептуалізацію світу людиною, зокрема уявлення людини про нього. Як наслідок, слова, що вказують на загальновідомі об'єкти, можуть також бути лінгвоспецифічними. Наприклад, ірландська, а також слов'янські мови позначають «руку» одним словом, тоді як в англійській та німецькій їх два – відповідно *arm*, *hand* і *Arm*, *Hand*. Аборигени Австралії не мають лексеми для загального поняття «сонце», натомість оперують двома частковими поняттями: «сонце, що сходить або сідає вранці чи ввечері» та «сонце в зеніті». За М. П. Кочерганом, такі відмінності сигналізують про зміни в характері розумового членування конкретної частини людського досвіду [48, с. 173].

Отже, незважаючи на наявність певного спільного базису, в умовах реального природного середовища, матеріальних та ідеальних цінностей, у межах словотвірних моделей конкретної мови та з огляду на психоментальні особливості представників певної нації, етнічний колектив будує свою модель світу, по-своєму концептуалізує навколишню дійсність.

На лінгвістичному рівні неповторне сприйняття світу певним етносом виявляється «в наявності чи відсутності певних найменувань у структурі лексичних груп, у побудові словотвірних парадигм, у конотації семантичної структури слова, в образних засобах мови...» [19, с. 7]. Зазначені відмінності в концентрованому вигляді має *лексика з культурним компонентом значення*, яка виокремлюється під час міжкультурної комунікації. Лексика з культурним

компонентом відображає реалії життя народу та має національний характер [20, с. 37].

Оскільки слова, які містять інформацію про культуру носіїв мови, є предметом вивчення різних наук, існують різні підходи до вивчення цієї проблеми: з погляду лінгвістики (*реалії, лексика з культурним компонентом значення*), лінгвокультурології, лінгвокраїнознавства та перекладознавства (*безеквівалентна та фонова лексика*), когнітології (*концепти, фрейми, скрипти*), психолінгвістики (*прототипи*). Проте відмінності між наявними термінами не завжди очевидні, і часто виникає питання про роль і місце слів з культурною складовою в системі мови, а також про склад цієї групи лексики.

Лексика з культурним компонентом значення є джерелом для отримання інформацію про країну, культуру і побут народу, мова якого вивчається. Під час дослідження мовної системи слід враховувати той факт, що слова «віддзеркалюють та передають спосіб життя та спосіб мислення, які є характерними для певного етнічного суспільства, та виконують функцію ключей для розуміння культури» [55, с. 18].

Етноунікальність об'єктів навколишньої дійсності може бути причиною того, що в носіїв іншої мови не сформоване поняття про них, отже немає відповідної номінації. Найчастіше, такими унікальними референтами стають властиві певній місцевості елементи історії та етнографії: свята, народні звичаї та їхні атрибути, національний одяг, кухня, побутові об'єкти, назви адміністративних і географічних одиниць, історичні події та їхні учасники тощо. Таким чином, можемо стверджувати, що найбільш поширеним типом лексики з культурним компонентом у новогрецькій мові є слова-реалії (етнографічні та суспільно-політичні), які номінують зазначені елементи. Наприклад, *новогр. η βασιλόπιτα* – васілопіта (традиційний різдвяний пиріг); *ο χιτώνας* – хітон (у стародавніх греків вид сорочки чоловічого та жіночого нижнього одягу, яку шили з льону або з шерсті); *το ζεϊμπέκικο* – зембекіко (традиційний грецький народний танок з давньогрецькими елементами); *το μπουζούκι* – бузукі, струнний народний інструмент; *η Μέρα του Όχι* – день Охі, 28 жовтня (офіційне загальнонаціональне свято, що святкується 28 жовтня не тільки у Греції, а й на Кіпрі), *το Θέατρο σκιών Καραγιόζη* – традиційний ляльковий театр тіней Карагіозіз у новогрецькому фольклорі, названий за ім'ям головного персонажа – веселуна Карайозіса; *η δραχμή* – драхма (давньогрецька срібна монета, а також горошова одиниця Греції до 2 березня 2002 року), *ο νομάρχης* – номарх, голова округу та ін.

В. В. Жайворонок стверджує, у становленні значення слова національно-культурний та національно-мовний фактори, а саме ступінь фонової обізнаності, народу грають найважливішу роль. Дослідник зазначає, що на різних етапах свого розвитку мови етнос має різний рівень фонової обізнаності, оскільки мова для народу спочатку виконує функцію засобу світопізнання, а потім стає двигуном духовності [37, с. 113–114].

Розуміння слів, у яких віддзеркалюється духовна та матеріальна культура народу, становить певну частину фонових знань, що визначається як «двостороннє знання слів-реалій тим, хто говорить, та тим, хто слухає, і яке є

основою мовного спілкування» [19, с. 42]. Такі лексичні одиниці Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров назвали *лексикою з країнознавчим культурним компонентом*. Серед слів з культурним компонентом, як зазначають вищевказані вчені, є безеквівалентна та фонова лексика [19, с. 48].

Поряд із лексикою з культурним компонентом значення слід пам'ятати про велику кількість слів щоденного вжитку, які отримали додаткові естетичні змісти в умовах традиційного для певного етносу способу життєдіяльності. Ми говоримо про фонову лексику, яка є дуже близькою до безеквівалентної. Фонові слова збігаються у декількох мовах своїми денотатами (тобто об'єктивним змістом), але не збігаються за своїми конотатами (тобто емоційно-естетичними асоціаціями) [19, с. 59].

Фонова лексика представляє собою слова з неповною еквівалентністю фонів, яка зумовлена існуванням додаткових семантичних долей (компонентів), тобто ознак, критеріїв, за якими предмет включається або не включається в об'єм лексичного поняття [19, с. 59]. Лексичний фон, який утворюється таким чином, представляє всю сукупність непоняттевих (фонових) семантичних долей (які не входять до складу лексичного поняття слова), покриває *фонові знання* про географічні, історичні і культурологічні особливості слова, які є надбанням не окремої людини, а «масової, суспільної, тобто мовної свідомості» [19, с. 57–58]. Наприклад, *новогр. το κάλαντο* та *укр. колядка* ніби еквіваленти. Але, насправді, *новогр. το κάλαντο* належить до фонові лексики, тому що існують відмінності у плані змісту цих слів. Грецькі колядки, на відміну від українських, співають не тільки на Різдво, але майже на всі зимові релігійні свята та, головне, під супровід національних музичних інструментів. Інший приклад, *новогр. η Προτοχρονιά* – Новий Рік, 1 січня. В українській культурі теж святкуємо свято Нового року, але для греків 1 січня дуже важлива дата ще й тому, що це День Святого Василя (Ἅγιος Βασίλης), якого греки шанують за доброту і щедрість по відношенню до бідняків.

Отже, лексика з культурним компонентом значення є джерелом інформації про специфіку матеріальної та духовної культури певного етносу.